

MA Anđelka Čuljak, viša asistentica
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru,

PRAVNI OKVIR POSVOJENJA DJECE IZVAN GRANICA BIH

Sažetak: Obitelj je temeljna jedinica društva, primarna "face to face" skupina. Obitelj najčešće čine roditelji i njihova djeca. Jedan od načina postati roditelj jeste postupkom posvojenja. Posvojenjem se stvara neraskidiva veza posvojitelja i posvojčeta. Sukladno Obiteljskom zakonom FBiH, omogućeno je posvojenje i stranim državljanima ako je to u najboljem interesu djeteta i ako dijete ne može biti posvojeno u BiH.

U radu će biti teoretski prikazani razlozi koji dovode do mogućnosti za posvojenjem djece od strane stranih državljana, te izazovi koji prate postupak gledajući na pravni aspekt. Isto se odnosi na različitu zakonsku regulativu pojedinih zemalja te neusklađenost sustava suradnje i podrške.

Kroz rad će se teoretski i pravno usporediti postupak posvojenja u Bosni i Hercegovini s postupcima posvojenja u drugim zemljama, mogućnostima posvojenja stranim državljanima, preprekama i izazovima, te procjeni najboljeg interesa djeteta.

Ključne riječi: Obitelj, najbolji interes djeteta, posvojenje u BiH, posvojitelji strani državljani

1. Uvod

Posvojenje je poseban oblik obiteljsko pravne zaštite putem kojeg se zasniva roditeljski, odnosno srodnički odnos. Sukladno Obiteljskom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine, posvojenje se može zasnovati potpuno i nepotpuno. Također je istim zakonom određeno da posvojiti mogu i strani državljani ako je posvojenje u najboljem interesu djeteta i ako dijete ne može biti posvojeno u Bosni i Hercegovini. U takvim situacijama je neophodno odobrenje federalnog organa mjerodavnog za poslove socijalne skrbi.

Kada govorimo o međudržavnom posvojenju javljaju se brojne dileme oko procjene najboljeg interesa djeteta, po pitanju djetetovog nasljeđa, formiranja identiteta kao kombinacije kulturalnog nasljeđa države iz koje potječu i države u koju se dijete posvaja. Rad se također fokusira na procjeni najboljeg interesa djeteta što mnogo puta nije lako procijeniti, te važnost multidisciplinarnog tima u pogledu donošenja mišljenja o podobnosti supružnika za posvojenjem djeteta.

Iako se međudržavnom posvojenju pribjegava tek u okolnostima kada djetetu nije moguće pružiti skrb u državi porijekla, nerijetko u tom procesu dolazi do nesklada u zakonskoj regulativi države porijekla i države iz koje dolaze potencijalni

posvojitelji, a što predstavlja otežavajuću prepreku za procjenu, a kasnije i nadzor nad adaptacijskim smještajem pred posvojenje.

2. Pojam posvojenja i pravna regulativa u Bosni i Hercegovini

Kada je riječ o alternativnim oblicima roditeljske skrbi i alternativnoj obitelji općenito, nemoguće je ne spomenuti koncept posvojenja. Brodzinsky navodi kako je s povijesne perspektive posvojenje bilo percipirano kao uspješno rješenje za djecu čiji se biološki roditelji nisu mogli ili nisu htjeli brinuti o njima.¹ Praksa posvojenja u mnogim kulturama ima dugu tradiciju te se kroz povijest javljala i prije integriranja instituta posvojenja u zakonske okvire pojedine zemlje, motivirana najčešće željom za osiguranjem muškog nasljednika i produživanjem obiteljske loze, potrebom za zbrinjavanjem odraslih osoba u starosti, željom za realizacijom roditeljstva kod parova s problemom neplodnosti, altruizmom i željom da se pruži trajni dom djetetu koje nema mogućnost odrastati uz biološke roditelje i slično.²

Posvojenje je oblik obiteljsko pravne zaštite djece bez roditeljskog staranja ili bez odgovarajućeg roditeljske skrbi, putem koga se zasniva roditeljski ili srodnički odnos između djeteta/posvojenika i roditelja/posvojitelja. Time se dijete lišeno roditeljske skrbi ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi trajno zbrinjava u obitelj. Između posvojenika i posvojitelja se zasnivaju odnosi srodstva kao da se radi o krvnom srodstvu.³ Sukladno navedenom zakonu, posvojenje može biti potpuno i nepotpuno. Potpuno se može posvojiti dijete do 10. godine života. Potpuno posvojiti dijete mogu braćni partneri zajednički, te maćeha ili očuh djeteta koje se posvaja. Izvanbraćni partneri koji žive najmanje pet godina u izvanbraćnoj zajednici mogu potpuno posvojiti dijete. Nepotpuno se može posvojiti dijete do navršene 18. godine života. Za posvojenje djeteta starijeg od 10 godina i sposobnog da shvati značenje posvojenja potreban je njegov pristanak. Nepotpuno mogu posvojiti dijete braćni partneri zajednički, jedan braćni partner uz pristanak drugog i maćeha ili očuh djeteta koje se usvaja. Osoba koja nije u braku i izvanbraćni partneri koji žive u izvanbraćnoj zajednici koja traje najmanje pet godina, mogu nepotpuno posvojiti dijete ako za to postoje naročito opravdani razlozi.⁴

Kada govorimo o zakonskoj regulativi RS, Obiteljski zakon govori da posvojitelj može biti samo državljanin Republike Srpske. Izuzetno, posvojitelj može biti i strani državljanin ako za to postoje naročito opravdani razlozi. Posvojenje iz

1 Brodzinsky, D. M. 1990. A stress and coping model of adoption adjustment. The psychology of adoption (3–24). Ur. Brodzinsky, D. M.; Schechter, M. Oxford University Press New York

2 Gajer-Pijacun, Đ. (1983) Institut usvojenja gledan s psihološkog stajališta. U: Nadležnost organa starateljstva za primjenu Zakona o braku i porodičnim odnosima SR Hrvatske (str. 121-136). Zagreb: Republički zavod za socijalni rad SRH

3 Obitelji Zakon Federacije Bosne i Hercegovine, članovi 91.-123., “Službene novine Federacije BiH”, broj: 35/05; 41/05; 31/14

4 Isto

prethodnog stava ne može se zasnovati bez odobrenja organa uprave nadležnog za poslove socijalne politike.⁵

Po pitanju potpunog i nepotpunog posvojenja, obiteljski zakon RS govori da se potpuno posvojiti može samo dijete uzrasta do pet godina, koje nema žive roditelje, ili su mu roditelji nepoznati, odnosno koji su dijete napustili, a više od jedne godine ne zna im se mjesto boravka, ili čiji su roditelji pred nadležnim organima skrbništva pristali da njihovo dijete bude potpuno posvojeno.⁶

Obiteljski zakon Brčkog Distrikta⁷ na isti način definira oblike posvojenja kao i Obiteljski zakon FBiH, kao i mogućnost posvojenja izvan granica Bosne i Hercegovine. Ono što se razlikuje u odnosu na Obiteljski zakon FBiH i Obiteljski zakon RS-a jeste dužina trajanja adaptacijskog smještaja pred posvojenje gdje se navodi da smještaj može trajati i manje od šest mjeseci ako se procjeni da je to u najboljem interesu djeteta.

Bez obzira o kojem entitetu je riječ, u pravnoj regulativi i odlučivanju u postupku posvojenja, interes i dobrobit djeteta uvijek trebaju imati prioritet u odnosu na interes posvojitelja. „Prvenstvena svrha posvojenja je pružiti djetetu obitelj i dom koje će zvati svojim, a ne osigurati dijete za neku obitelj“.⁸ Navedeni princip ističe se u mnogim međunarodnim dokumentima, a o tome posebno govori i 93. članak Obiteljskog zakona⁹ u kojem se ističe da se posvojenje može zasnovati samo ako je u interesu djeteta, te da se u samom postupku zasnivanja posvojenja procjenjuju osobine posvojitelja u odnosu na dobrobit djeteta. Sukladno Zakonu o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima¹⁰ za uvijete zasnivanja posvojenja i prestanka posvojenja mjerodavno je pravo države čiji su državljani posvojitelj i posvojenik. Ako su posvojitelj i posvojenik državljani različitih država, za uvjete zasnivanja posvojenja i prestanka posvojenja mjerodavna su kumulativno prava obiju država čiji su oni državljani. Ako braćni partneri zajednički posvajaju, za uvjete zasnivanja posvojenja i prestanka posvojenja, osim prava države čiji je državljanin posvojenik, mjerodavna su i prava država čiji su državljani i jedan i drugi braćni partner. Za oblik posvojenja mjerodavno je pravo mjesta gdje se posvojenje zasniva.

5 Obiteljski zakon RS "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 54/2002, 41/2008 i 63/2014

6 Isto

7 Obiteljski zakon Brčkog distrikta, "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 3/07

8 Radočaj, T. (2007) Pravo djeteta na odrastanje u obitelji: smjernice za praktičan rad na državnom i međudržavnom posvojenju i udomiteljskoj skrbi – prijevod dokumenta „The Childs Right to Grow Up In A Family: Guidelines for Practice on National and Intercountry Adoption and Foster Family Care (1997). Adoption Centre Sweden, Swedish National Committee of the International Council on Social Welfare and the International Social Service, Ljetopis socijalnog rada, 14 (1), 233-256.

9 Obiteljski zakon FBiH "Službene novine Federacije BiH", broj: 35/05; 41/05; 31/14

10 Zakon je objavljen u „Službenom listu SFRJ“ broj 43 iz 1982. godine. Zakon je preuzet u pravni poredak Bosne i Hercegovine posebnom Uredbom sa zakonskom snagom broj 2 iz 1992. godine. U Službenom listu broj 13 iz 1994. godine je objavljen Zakon o potvrđivanju uredbi sa zakonskom snagom. Pošto prilikom preuzimanja zakona, a niti kasnije, nisu vršene izmjene i dopune treba napomenuti da u zakonskom tekstu tamo gdje stoji „SFRJ“ treba čitati kao „BiH“.

Kako bi se u praksi implementiralo načelo zaštite najboljeg interesa djeteta u postupku posvojenja, potrebno je kreirati ne samo kvalitetan zakonodavni okvir, već i precizne standarde provedbe pojedinih stručnih postupaka tijekom realizacije posvojenja. U dosadašnjoj praksi posvojenja u Bosni i Hercegovini prate se smjernice u pogledu Uputstva o metodama utvrđivanja podobnosti djeteta i osobe koja želi posvojiti dijete i načinu izrade mišljenja o podobnosti za posvojenje, čega ih se trebaju pridržavati Centri za socijalnu skrb u postupku uparivanja potencijalnih posvojitelja s određenim djetetom kod kojeg su ispunjene pretpostavke za posvojenje.¹¹ Navedenim uputstvom Organ skrbništva, tj. Centri za socijalni rad utvrđuju jesu li ispunjeni uvjeti za posvojenje djeteta na osnovu analize priložene, odnosno, po službenoj dužnosti pribavljene dokumentacije za dijete kojom se utvrđuje djetetovo rođenje, rođenje njegovih bioloških roditelja, državljanstvo djeteta, pristanak roditelja, skrbnika, odnosno skrbnika za poseban slučaj, zdravstveno stanje djeteta, mišljenje psihologa i pedagoga o podobnosti za posvojenje.¹² Također je potrebno pribaviti i izvršiti analizu dokumenata iz kojih se vidi da nema izgleda da će se dijete maloljetnih roditelja podizati u obitelji roditelja, odnosno drugih bližih srodnika (izjave roditelja i bližih srodnika date na zapisnik i sl.), dokumenata iz kojih se vidi da je bezuspješno izvršena potraga za roditeljima u slučaju da nisu poznati roditelji djeteta (potvrde nadležnih organa unutrašnjih poslova), dokumenata iz kojih se vidi da dijete nije moglo biti posvojeno u Bosni i Hercegovini u situaciji kada se kao potencijalni posvojitelji pojavljuju strani državljani (obavijesti drugih organa skrbništva, izjave potencijalnih posvojitelja date na zapisnik i sl.), odluke da je roditelju oduzeto roditeljsko staranje, dokaza iz kojeg će se vidjeti da roditelj ne živi sa djetetom, a da je tri mjeseca u većoj mjeri zapustio staranje o djetetu, dokaza iz kojih će se vidjeti da maloljetni roditelj nije sposoban shvatiti značenje posvojenja (nalaz i mišljenje psihologa, psihijatra i sl.), odluke kojom je roditelju maloljetnog djeteta ograničena ili oduzeta poslovna sposobnost, dokaza da je roditelju maloljetnog djeteta boravište nepoznato najmanje šest mjeseci i da se u tom periodu ne brine o djetetu (potvrda organa unutrašnjih poslova, izjave svjedoka date na zapisnik i sl.), rješenja o imenovanju posebnog skrbnika maloljetnom djetetu, pristanka za posvojenje maloljetnog djeteta starijeg od deset godina datog na zapisnik kod organa koji vodi postupak za posvojenje.¹³ Kada su posvojitelji strani državljani sastavni dio mišljenja čini kratka analiza dokaza da dijete nije moglo biti posvojeno u Bosni i Hercegovini i da je to posvojenje u najboljem interesu djeteta.¹⁴ U literaturi u okviru naprijed navedenog možemo naići na različite pojmove: međudržavno posvojenje ili prekogranično posvojenje (engl. intercountry adoption)

11 Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Uputstva o metodama utvrđivanja podobnosti djeteta i osobe koja želi posvojiti dijete i načinu izrade mišljenja o podobnosti za posvojenje, Službene novine broj 17, str 1756.

12 Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Uputstva o metodama utvrđivanja podobnosti djeteta i osobe koja želi posvojiti dijete i načinu izrade mišljenja o podobnosti za posvojenje, Službene novine broj 17, str 1756.

13 Isto

14 Uputstvo o načinu vođenja evidencije i dokumentacije o usvojenoj djeci, član 3., "Službene novine Federacije BiH", broj: 17/06.

odnosi se na posvojenje kojim dijete mijenja državu u kojoj je do tada živjelo bez obzira na državljanstvo posvojitelja, međunarodno posvojenje (engl. international adoption) odnosi se na posvojenje u kojem je državljanstvo posvojitelja različito od djetetova, a mogu i ne moraju živjeti u istoj državi te međuetničko i međurasno posvojenje koje podrazumijeva posvojenje djeteta koje potječe iz drugačije etničke ili rasne skupine i kulturnog okruženja od posvojitelja.¹⁵ U kontekstu ovoga rada koristit ćemo se pojmom međudržavnog posvojenja, zbog njegove širine.

3. Obiteljski aspekt posvojenja i procjena najboljeg interesa djeteta

Piccard (1975) nudi definiciju „Obitelj je mala „face to face“ skupina“.¹⁶ Obitelj najčešće čine roditelji i njihova djeca. Suvremeno društvo se sve više suočava s nemogućnosti ostvarivanja u roditeljstvu. Jedan od načina postati roditelj jeste i postupkom posvojenja. Posvojenjem se stvara neraskidiva veza posvojitelja i posvojčeta.

Bez obzira na način roditeljstva, pripadnost svakog pojedinca nekoj društvenoj skupini je od neizmjerne važnosti, ali je od svih najvažnija pripadnost obitelji. U individualnom i društvenom kontekstu uviđa se važnost obitelji budući da iskustva sazrijevanja, odrastanja i zasnivanja vlastite obitelji ne zaobilaze nijednog pojedinca. Osjećaji koje u vlastitoj obitelji pojedinci stvaraju utječu na njihovo opće zadovoljstvo pa je stoga obitelj važna i s društvenog poimanja. Ona je predmet raznovrsnih istraživanja te znanstvenih i stručnih prosudbi.¹⁷ Obitelj je djetetova prva zajednica. Dijete stječe prve spoznaje o sebi i drugima koji ga okružuju, odnosno započinje život u obitelji. Svako dijete ima pravo na život i odrastanje u obitelji koja ga voli, prihvaća, razumije i prepoznaje njegove potrebe.¹⁸

Važno je naglasiti da se potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti najbolje ostvaruje u obiteljskom okruženju. Dijete ima pravo i potrebu da raste u ozračju punom razumijevanja i ljubavi te da bude zaštićeno u bilo kojem slučaju određene opasnosti. Osim toga, od velike je važnosti djeci pružiti osjećaj pripadanja, razumijevanja i dobrodošlice gdje god da se nalazila bez obzira na raznolikost obiteljskih zajednica. Također, djeci je potrebno objasniti da se raznolikost može tumačiti kao bogatstvo, ovisno o načinu percipiranja raznolikosti u obiteljskim zajednicama.¹⁹ Prilikom posvajanja djeteta iz druge države Konvencijom o pravima djeteta propisano je da države koje priznaju i/ili dopuštaju posvojenje, osigurati će da se pri tome u najvećoj mjeri vodi računa o najboljem interesu djeteta te su dužne priznati međudržavno posvojenje kao zamjenski oblik skrbi za dijete, ako se za njega ne može na adekvatan

15 Kolarević, K. (2019). Specifični izazovi međudržavnog posvojenja. Diplomski rad. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Studijski centar socijalnog rada

16 Janković J. (2008), Obitelj u fokusu. Zagreb: etcetera d.o.o

17 Hrabar, D. i Korać, A. (2003.) Obiteljsko pravo s matičarstvom. Zagreb: Narodne novine d.d.

18 Maleš, D. 2015. Kako smo postali obitelj Posvojenje – dio moje priče. Zagreb: „Na drugi način“, udruga za pružanje psihosocijalne i pedagoške pomoći djeci, mladima i obitelji.

19 Maleš, D. 2015. Kako smo postali obitelj Posvojenje – dio moje priče. Zagreb: „Na drugi način“, udruga za pružanje psihosocijalne i pedagoške pomoći djeci, mladima i obitelji.

način skrbiti u zemlji podrijetla. Također dužne su osigurati da dijete koje je predmet međudržavnog posvojenja uživa zaštitu i uvjete jednake onima koji postaje u slučaju unutardržavnog posvojenja, te je također obvezno poduzeti sve potrebne mjere da postupak posvojenja ne dovede do stjecanja nedopuštene materijalne koristi kako stranaka u postupku tako i svih uključenih stručnih i nadležnih osoba u postupku. Najbolji interes djeteta ima poseban značaj u postupku posvojenja jer je posvojenje najpoželjniji i najadekvatniji oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja obzirom da se njime zasniva roditeljski, odnosno srodnički odnos djeteta i osoba koje ga posvajaju. Najbolji interes djeteta je naglašen i u Konvenciji o pravima djeteta; od načela da najbolji interes djeteta uvijek ima “prvenstveni” značaj, odstupljeno je u odredbi člana 21. koja normira da “će države članice koje priznaju i/ili dozvoljavaju posvojenje osigurati da najbolji interes djeteta bude od ključnog značaja”.²⁰ Najbolji interes djeteta naglašen je i u Europskoj konvenciji o posvojenju djece. Navodi se da je najbolji interes djeteta najvažniji uvjet i osnovni kriterij pri donošenju svih odluka koje se tiču posvojenja. Ovaj stav je prihvaćen i u domaćem pravu, tako da organ skrbništva ne može donijeti nijednu odluku koja nije u najboljem interesu djeteta – posvojenika.²¹

Organ skrbništva koji provodi postupak posvojenja vodi se principom najboljeg interesa djeteta i na osnovu njega donosi odluke. Kada se govori o podobnosti djeteta za posvojenje, što se smatra bitnim elementom za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta, misli se na utvrđivanje je li posvojenje najpogodniji oblik zaštite za dijete za koje se provodi postupak posvojenja. Ostali elementi za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta su: uzrast, zdravstveno stanje, specifične potrebe, vezanost za roditelje ili druge osobe s kojim živi, postojanje mogućnosti da se odgaja u obitelji bliskih srodnika, korisnost posvojenja za dijete (a ne za posvojitelje), simpatija i privrženost prema posvojiteljima izražena pristankom na posvojenje, odnosno na drugi način, ako se radi o djetetu uzrasta do 10 godina, sposobnost za prihvaćanje posvojitelja kao roditelja, sposobnost za prihvaćanje zasnivanja stabilnih emocionalnih odnosa u novoj obitelji i razvijanja obiteljskih odnosa, razlozi zbog kojih nije moglo biti posvojeno u Bosni i Hercegovini (u slučaju kada se kao posvojitelji pojavljuju strani državljani).²²

Organ skrbništva je dužan procijeniti najbolji interes djeteta te u skladu s procjenom kreirati dalje korake zaštite i brige o djetetu. Kada govorimo o međudržavnom posvojenju, tj. u slučaju da su oba ili jedan od posvojitelja strani državljani, kod procjene najboljeg interesa djeteta važno je procijeniti postojanje podobnosti i uvjeta i na strani posvojitelja normiranih u pravu države čiji je državljanin posvojitelj.²³ Čest slučaj u praksi u Bosni i Hercegovini je da organ skrbništva ne može doći do bitnih pokazatelja koji bi bili ključni za procjenu podobnosti potencijalnih posvojitelja jer druge države ne prepoznaju bitne elemente koje kao takve definiraju

20 Smjernice za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta vodič za profesionalce, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

21 Isto

22 Isto

23 Isto

zakoni Bosne i Hercegovine. Također, kod međudržavnog posvojenja procjenjuje se prilagođenost djeteta obitelji posvojitelja kod kojih je već bilo smješteno i koji su se starali o njegovom čuvanju i odgoju, zatim vezanost posvojitelja porijeklom za BiH, domaće državljanstvo jednog posvojitelja, postojanje između posvojitelja – stranog državljanina i posvojenika srodstva po krvi (tetka/stric/ujak i sestra/brat) ili srodstva po tazbini (maćeha/očuh i pastorak).²⁴

4. Međudržavna posvojenja

Obiteljski zakon Federacije Bosne i Hercegovine jasno precizira kako i na koji način se može zasnovati posvojenje izvan granica Bosne i Hercegovine. Tako član 95. stavak 2 kaže da posvojitelj može biti i strani državljanin ako je posvojenje u najboljem interesu djeteta i ako dijete ne može biti posvojeno u Bosni i Hercegovini.

Stavak 3 istog zakona govori da posvojenje iz stavka 2. ovog članka se ne može zasnovati bez prethodnog odobrenja Federalnog organa mjerodavnog za poslove socijalne skrbi.

Gore navedeno govori da je posvojenje moguće realizirati samo ako su ispunjeni uvjeti koji su određeni Obiteljskim zakonom, a to je da ne postoje mogući posvojitelji na područjima Bosne i Hercegovine. Što je ono što se događa u praksi?!

Iako se međunarodnom posvojenju pribjegava tek u okolnostima kada djetetu nije moguće pružiti skrb u državi porijekla, nerijetko u tom procesu dolazi do problema u zakonskoj usklađenosti pojedinih zemalja. Međunarodno posvojenje može biti različito uređeno. Države npr. mogu omogućiti međunarodno posvojenje samo između država s kojima imaju potpisane bilateralne ugovore te postaviti uvjete o djeci koja se mogu posvojiti u druge države kao što su etničko porijeklo djeteta, njegova dob ili razvojno stanje ili pak mogu uvesti privremenu ili trajnu zabranu posvojenja. Iz nekih država posvojenje nije moguće zbog ratnih ili drugih sukoba, ili se smatra da nisu uspostavljeni mehanizmi koji bi omogućavali praćenje sigurnosti djeteta kako ona ne bi postala predmet trgovanja ili nasilja.²⁵ Sukladno Zakonu o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima²⁶ Bosna i Hercegovina je isključivo nadležna da odlučuje o posvojenju te prestanku posvojenja osobe koja je državljanin Bosne i Hercegovine i ima prebivalište u Bosni i Hercegovini. Kad bračni partneri zajednički posvajaju, za nadležnost Bosne i Hercegovine dovoljno je da je jedan od bračnih partnera državljanin Bosne i Hercegovine i da ima prebivalište u Bosni i Hercegovini. Članak 45 navedenog Zakona govori da ako su posvojitelj i posvojenik državljani različitih država,

²⁴ Isto

²⁵ Topčić-Rosenberg, D. (2017). Vodič kroz međunarodno posvojenje Adopta. Zagreb: Adopta – udruga za potporu posvajanju.

²⁶ Zakon je objavljen u „Službenom listu SFRJ“ broj 43 iz 1982. godine. Zakon je preuzet u pravni poredak Bosne i Hercegovine posebnom Uredbom sa zakonskom snagom broj 2 iz 1992. godine. U Službenom listu broj 13 iz 1994. godine je objavljen Zakon o potvrđivanju uredbi sa zakonskom snagom. Pošto prilikom preuzimanja zakona, a niti kasnije, nisu vršene izmjene i dopune treba napomenuti da u zakonskom tekstu tamo gdje stoji „SFRJ“ treba čitati kao „BiH“.

mjerodavno je pravo države u kojoj imaju prebivalište. Ako su posvojitelj i posvojenik državljani različitih država, a nemaju prebivalište u istoj državi, mjerodavno je pravo Bosne i Hercegovine ako je jedan od njih državljanin Bosne i Hercegovine. Ako ni posvojitelj ni posvojenik nisu državljani Bosne i Hercegovine, mjerodavno je pravo države čiji je državljanin posvojenik.

Ono što se događa u praksi u Bosni i Hercegovini jeste neusklađenost bh pravnog okvira sa relevantnim propisima drugih zemalja. Tako za primjer dokumenti bh zakonodavstva kojima posvojitelji dokazuju podobnost za posvojenje, nisu identični dokumentima drugih zemljama iz kojih dolaze potencijalni posvojitelji. S jedne strane je zakon dopustio međunarodno posvojenje, a s druge strane isto nije precizirano i usklađeno domaćem zakonodavstvu te je s toga teško vršiti nadzor kako bi se potvrdilo da je posvojenje u najboljem interesu tog djeteta koje se posvaja. Ono što bi pospješilo proces posvojenja, kao izrazito važnog, odgovornog procesa, jer se djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi pronalaze roditelji, tj. obitelj, jeste pristupanje postojećoj Haškoj konvenciji o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem²⁷ koja jasno definira proces posvajanja stranim državljanima. Na takav način bi postojala procedura, jasna pravila i mogućnost praćenja postupka, a što bi rezultiralo procjenu najboljeg interesa djeteta, tj. procjenu je li posvojenje u djetetovom najboljem interesu. Po pitanju država u okruženju, Republika Hrvatska, tj. Hrvatski sabor je 2013. godine donio odluku o proglašenju zakona o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem.²⁸

Države potpisnice ove Konvencije, priznavajući da bi dijete, između ostaloga, radi potpunog i harmoničnog razvoja njegove ili njezine osobnosti, trebalo rasti u obiteljskom okruženju, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja, imajući na umu da svaka država mora poduzeti, prije svega, odgovarajuće mjere koje će omogućiti da dijete ostane na skrbi njegove ili njezine obitelji iz koje potječe, prepoznavajući da međudržavno posvojenje može pružiti prednost trajne obitelji djetetu za koje se ne može naći prikladna obitelj u državi njegovog ili njezinog podrijetla, svjesni potrebe poduzimanja mjera da se međudržavna posvojenja provode u najboljem interesu djeteta, uvažavajući njegova ili njezina temeljna prava, i u cilju sprječavanja nezakonitog odvođenja, prodaje ili trgovine djecom, želeći utvrditi zajedničke odredbe u tom cilju, vodeći računa o načelima ustanovljenim u međunarodnim instrumentima, posebice u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, od 20. studenoga 1989. godine i Deklaraciji Ujedinjenih naroda o socijalnim i pravnim načelima koja se odnose na zaštitu i dobrobit djece, s posebnim osvrtom na smještaj u ustanove za nezbrinutu djecu i posvojenje na nacionalnoj ili međunarodnoj razini iz 1986. (Rezolucija Opće skupštine 41/85, od 3. prosinca 1986. godine), sporazumjele su se uspostaviti mjere zaštite koje će osigurati da se međudržavna posvojenja provode u najboljem interesu djeteta, uz poštovanje njegovih ili njezinih temeljnih

27 Konvencija sastavljena u Haagu 29. svibnja 1993. posjećeno na web stranici: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2013_06_5_53.html

28 Laklija M. i Šagi A (2020.) Međunarodno posvojenje – moguće zloupotrebe instituta i važnost zaštite prava djeteta na razvoj kulturnog identiteta. Etcetera: Socijalne teme

prava kako je priznato međunarodnim pravom, uspostaviti sustav suradnje između država ugovornica koji će osigurati da se te mjere zaštite poštuju i time spriječi nezakonito odvođenje, prodaju ili trgovinu djece, te osigurati priznanje u državama ugovornicama posvojenja koja su zasnovana u skladu s Konvencijom.²⁹

4.1. Rizici međudržavnog posvajanja

Mišljenja stručnjaka o međunarodnom posvojenju su podijeljena zbog činjenice da u postupcima međunarodnog posvojenja prava djeteta mogu biti ugrožena - poput prava djeteta zajamčena Konvencijom o pravim djeteta (UN, 1989³⁰) na život s roditeljima, prava na vlastitu kulturu, jezik i vjeroispovijest, prava na identitet, ali i prava na zaštitu od otmice ili trgovine djecom. Bosna i Hercegovina nije potpisnica Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem. Samim time ne nalazi se na listi zemalja navedene Haške konvencije o međudržavnom posvojenju kojoj je cilj uspostaviti mjere zaštite koje će osigurati da se međudržavna posvojenja provode u najboljem interesu djeteta, uz poštovanje njegovih ili njezinih temeljnih prava kako je priznato međunarodnim pravom. Donošenjem zakonske regulative države Bosne i Hercegovine, a sve po pitanju međunarodnog posvojenja, provedba postupka posvojenja u druge države bi bila sigurnija, a isto bi jamčilo utemeljenost donijetog mišljenja o podobnosti za usvojenje. Pojedini posvojitelji se odlučuju za međunarodno posvojenje jer smatraju kako će proces posvojenja iz druge države biti jednostavniji i brži od procesa u njihovoj državi, da imaju veće šanse da posvoje manje dijete ili pak žive životni stil kroz multikulturalnost.³¹

Kroz literaturu se navode razlozi podnošenja zahtjeva za međudržavno posvojenje. Tako se spominje da su neki podnositelji zahtjeva motivirani činjenicom da prilikom međudržavnog posvojenja mogu birati rasu ili etnicitet svog budućeg djeteta, a u nekim slučajevima i spol.³² Humanitarni razlozi, poput pružanja doma djeci u nepovoljnom položaju (npr. djeci iz sirotišta, djeci izbjeglicama ili djeci čiji su roditelji stradali u ratnim zbivanjima ili prirodnim katastrofama te zbrinjavanje gladne djece iz Afrike) također mogu biti motiv međunarodnog posvojenja.³³ Bez obzira na različite rizike međudržavnog posvojenja, smatra se da je ono važno i poželjno na području Bosne i Hercegovine jer se otvara mogućnost djeci koja nemaju mogućnosti posvojenja na svom teritoriju, da dobiju priliku odrastati unutar obitelji.

29 Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem. Narodne novine, MU br. 5/2013.

30 UN, Konvencija o pravima djeteta usvojena je 20. studenoga 1989. godine, na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda (rezolucija br. 44/25), stupila na snagu 2. rujna 1990. Sl. l. SFRJ, br. 15/1990., NN – MU, br. 12/1993.

31 Topčić-Rosenberg, D. (2015). Želim posvojiti dijete iz druge države. A što sada?: Adoptin vodič kroz međunarodno posvojenje. Zagreb: Adopta – Udruga za potporu posvajanju.

32 Pryor, C. & Pettinelli, J. D. (2011). A Narrative Inquiry of International Adoption Stories. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research*, 6(1), 45-61

33 Topčić-Rosenberg, D. (2015). Želim posvojiti dijete iz druge države. A što sada?: Adoptin vodič kroz međunarodno posvojenje. Zagreb: Adopta – Udruga za potporu posvajanju.

5. Zaključak

Posvojenje je poseban oblik zaštite i brige o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Posvojenje se po svojim metodama i pravnim efektima razlikuje od društva do društva. U modernim društvima posvojenje se zakonski regulira u području obiteljskog prava. U Bosni i Hercegovini je regulirano Obiteljskim zakonom i pripadajućim podzakonskim aktima, a zasnovano je na Konvencija o pravima djeteta (United Nations, 1989). Među središnjim akterima u jamčenju prava djece i njihovih obitelji svakako jest sustav socijalne skrbi. Djelatnici sustava socijalne skrbi dužni su reagirati i javno progovarati oko zastupanja najboljeg interesa djeteta, a sami postupak posvojenja vode Centri za socijalni rad. Posvojitelj može biti bosansko hercegovački državljanin te, ako je to u interesu djeteta, i strani državljanin. U slučaju posvojenja djeteta od strane stranog državljanina, posvojenje se, sukladno važećoj zakonskoj regulativi, zasniva uz odobrenje federalnog ministarstva rada i socijalne politike. U radu je obrađena tematika međunarodnog posvojenja, mogućnosti koje nudi Obiteljski zakon FBiH. Unatoč mogućnostima za posvojenjem izvan granica Bosne i Hercegovine, država Bosna i Hercegovina nije potpisnica Haše Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem kao neke druge zemlje. Zato se stvara prepreka efikasnijem djelovanju u postupku odabira obitelji koja dolazi iz drugih država. Pozitivna je stvar što je zakon BiH omogućio međunarodno posvojenje, ali je neophodna potpisana suradnja s drugim zemljama kako bi se ustanovila procedura i kako bi se stvorila jasna pravila i koraci koji bi rezultirali posvojenjem. Prava djeteta su na prvom mjestu i postupkom posvojenja se traži obitelj koja bi bila odgovarajuća za to dijete. Suradnjom na polju posvojenja sigurno bi se pospješio rad i procedura provedbe postupka posvojenja, a sve za dobrobit i najbolji interes djeteta.

Antonija Novak, LL. M.

Institution "Center for Social Work of the City of Mostar" Mostar

Anđelka Čuljak, LL. M, senior teaching assistant

University of Mostar, Faculty of Philosophy

THE LEGAL FRAMEWORK FOR THE ADOPTION OF CHILDREN OUTSIDE THE BORDERS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: The family is the basic unit of society, the primary "face to face" group. A family usually consists of parents and their children. One of the ways to become a parent is through the adoption process. Adoption creates an unbreakable bond between adopter and adoptee. According to the FBiH Family Law, adoption is also possible for foreign citizens if it is in the best interest of the child and if the child cannot be adopted in BiH.

In this paper, the reasons that lead to the possibility of adopting children by foreign citizens will be presented theoretically, as well as the challenges that accompany the procedure, looking at the legal aspect. The same applies to the different legal regulations of individual countries and the inconsistency of cooperation and support systems.

This paper will theoretically and legally compare the adoption procedure in Bosnia and Herzegovina with adoption procedures in other countries, the possibilities of adoption for foreign citizens, obstacles and challenges, and the assessment of the best interests of the child.

Keywords: Family, best interest of the child, adoption in Bosnia and Herzegovina, foreign adoptive parents.